SUOMEN LUKIOLAISTEN LIITTO

LAUSUNTO

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020 (HE 29/2019 vp)

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistys- ja tiedejaostolle valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2020. SLL lausuu kunnioittaen seuraavaa:

Lukion rahoitus

Talousarvioesityksessä lukiokoulutuksen yksikköhintaa vahvistetaan 18 miljoonalla eurolla. Valtion menoja lukion yksikköhinnan vahvistaminen lisää noin 7,5 miljoonalla eurolla ja kuntien omarahoitusosuus on noin 10,5 miljoonaa euroa.

SLL kannattaa lämpimästi määrärahalisäystä ja pitää erinomaisena, että lisäystä ehdotetaan pysyväksi (HE 35/2019). Samalla SLL muistuttaa, että korotus on pieni, vaatimaton ja riittämätön, koska lukiokoulutuksen rahoitusvajetta on korotuksen jälkeen edelleen yli 100 miljoonaa euroa.

Lukion yksikköhinnat eivät kata läheskään kokonaan lukiokoulutuksen järjestämisen todellisia kustannuksia. SLL toteaa, että on välttämätöntä ja kiireellistä palauttaa rahoitus niin, että rahoitus ja syntyvät kustannukset vastaisivat toisiaan.

Määrärahalisäys lukiokoulutuksen rahoitukseen toteutettaisiin pienentämällä lukiokoulutuksen keskimääräisestä yksikköhinnasta tehtävän vähennyksen määrää. SLL pitää teknistä toteutustapaa hyvänä ja perusteltuna keinona nostaa lukion rahoitusta. SLL toivoo, että rahoituslaissa määritellystä vähennyksestä keskimääräisiin yksikköhintoihin luovuttaisiin tulevaisuudessa.

Lukiokoulutuksen saavutettavuus ja rahoitusjärjestelmän uudistustarve

Lukioverkko on harventunut viime vuosien aikana. Keskimäärin Manner-Suomessa alle 10 kilometrin matka lukioon on noin 85 prosentilla lukiolaisista. Etelä-Suomessa lukiokoulutuksen saavutettavuus on parasta. Pohjoiseen ja itään mentäessä saavutettavuus heikkenee: Lapissa noin 80 prosenttia ja Itä-Suomessa vain noin 73 prosenttia pääsee lukioon alle 10 kilometrin matkalla. Lukioverkon harvenemisen myötä yhä useampi nuori joutuu hakeutumaan lukioon kauas kotoaan.

Nykyisin alle 60 opiskelijan ja alle 200 opiskelijan lukiot saavat korotettua yksikköhintaa. SLL ehdottaa, että tästä ns. pienten lukioiden lisästä luovuttaisiin ja siirryttäisiin ns. saavutettavuuslisään, jossa otetaan huomioon ikäluokan suuruus sekä kunnan syrjäisyys. Tämä olisi konkreettinen toimenpide lukiokoulutuksen saavutettavuuden turvaamiseksi.

SLL kannattaa lukioiden rahoitusjärjestelmän uudistamista siten, että osaksi rahoituksen määräytymisperusteita otettaisiin edellä kuvattu ns. saavutettavuuslisä sekä opiskelijapalaute, jolla voitaisiin parantaa lukiokoulutuksen laatua. On perusteltua, että lukion rahoitus pohjautuu edelleen pääsääntöisesti perusrahoitukseen. Tämä turvaa rahoituksen ennakoitavuuden.

Lukiokoulutuksen laatu ja opiskelijapalaute

Hallitusohjelmassa on kirjattu 20 miljoonaa euroa lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelmaan. SLL on tyytyväinen hallitusohjelman kirjaukseen, mutta on pettynyt siihen, että laatu- ja saavutettavuusohjelmaa ei ole vielä kirjattu vuoden 2020 talousarvioesitykseen.

Lukiokoulutuksen saavutettavuuden ja laadun kehittämiselle on suuri tarve, jotta jokaisella olisi mahdollisuus käydä lukiossa kotoa käsin ja jotta lukioiden toimintakulttuuria voidaan modernisoida ja oppimisympäristöistä tehdä entistä monipuolisempia. Laadukkaaseen lukiokoulutukseen kuuluu, että teknologiaa ja digitaalisia sisältöjä hyödynnetään luontevasti ja joustavasti opetuksessa. Lukiokoulutuksen vetovoimaa sekä yleissivistävänä että korkeakouluihin jatko-opintokelpoisuuden antavana koulutusmuotona tulee kehittää.

SLL esittää, että lukiokoulutukseen luodaan valtakunnallinen opiskelijapalautejärjestelmä. Opiskelijoilta kysyttävä palaute on erinomainen matalan kynnyksen tapa osallistaa lukion kehittämiseen. Palautejärjestelmä tarjoaisi vertailukelpoista tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista (SiVM 2/2018). Vastaava käytäntö on jo käytössä korkeakouluissa ja ammatillisessa koulutuksessa.

Maksuton toinen aste ja oppivelvollisuusiän pidentäminen

SLL iloitsee siitä, että hallitus edistää tavoitetta maksuttomasta toisesta asteesta. Toisen asteen oppimateriaaleista syntyvät kustannukset asettavat nykyisin nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan ja aiheuttavat paineita monien perheiden toimeentulolle.

SLL on laskenut, että esimerkkilukiolaisen kustannukset lukion oppimäärän suorittamiseen ovat noin 2700 euroa. Summa sisältää oppimateriaalit, ylioppilastutkintomaksut, sähköisessä ylioppilaskokeessa tarvittavan kannettavan tietokoneen sekä muut tarvikkeet ja ohjelmistot.

SLL korostaa, että maksuton toinen aste ei toteudu aidosti, jos maksuttomuus ei koske esimerkiksi ylioppilastutkintomaksuja. Lisäksi maksuton toinen aste on syytä toteuttaa huolellisesti koko oppimateriaalijärjestelmää uudistaen. SLL toivoo, että maksuttoman toisen asteen toteuttaminen ja oppivelvollisuusiän pidentäminen eivät olisi sidoksissa toisiinsa, jotta maksuttoman toisen asteen toteuttaminen ei viivästyisi.

Hallitusohjelmassa asetetaan tavoitteeksi korottaa oppivelvollisuusikä 18 ikävuoteen. SLL ei kannata tavoitetta ja katsoo, että oppivelvollisuuden laajentaminen toiselle asteelle on mekaaninen, tehoton ja opiskelumotivaatiota heikentävä keino syrjäytymisen ehkäisyyn. Oppivelvollisuuden pidentämisen sijaan SLL kannattaa, että jokaiselle nuorelle taataan oikeus koulutuspaikkaan toisella asteella.

Koska hallitus tavoittelee oppivelvollisuusiän pidentämistä, SLL on laatinut yhdessä muiden toisen asteen opiskelijajärjestöjen kanssa oppivelvollisuusmallin. Se käsittelee kuutta pääteemaa: sujuvaa siirtymää peruskoulusta toiselle asteelle, opiskelijalle mielekästä opiskelupaikkaa, ohjausta ja opintopolun joustavuutta, opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia, maksutonta koulutusta ja toimeentuloa sekä hyvinvointia ja opiskelijahuoltoa.

Oppivelvollisuuden pidentäminen edellyttää lukuisten muiden ratkaistavien asioiden lisäksi esimerkiksi toisen asteen koulutuksen aitoa maksuttomuutta, opiskelijoiden ohjauksen ja tukipalveluiden laajentamista, toisen asteen opiskelijoiden opintotuen ja koulumatkatuen kehittämistä sekä opetuksen määrän turvaamista.

Oleellista on, että oppivelvollisuuden pidentämisen on laajennettava nuoren tosiasiallista valinnanvapautta opiskelumuodostaan, -paikastaan tai -alastaan. Perusopetuksen kaltaisen sanktio- ja rangaistusmenettelyn luominen ei ole tarkoituksenmukaista, vaan tärkeintä olisi vahvistaa opiskelumotivaatiota ja varmistaa opiskelijan tukipalveluita. Sakon uhka ei edistäisi oppimista.

Ylioppilastutkinto

Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi toisen kotimaisen kielen palauttaminen pakolliseksi ylioppilaskirjoituksissa. SLL vastustaa tavoitetta, eikä pidä pakollisuuden lisäämistä tarkoituksenmukaisena eikä opiskelijoiden hyvinvointia edistävänä toimeenpiteenä. SLL on erityisen huolestunut pakollisen kokeen lisäämisen vaikutuksista lukiolaisten jo valmiiksi valtaviin jaksamisongelmiin. SLL toivoo, että hallitus asettaa nuorten hyvinvoinnin etusijalle, eikä palauta toista kotimaista kieltä pakolliseksi ylioppilastutkintoon.

Viime hallituskaudella lukiolain uudistuksen yhteydessä ylioppilastutkintoon tehtiin merkittäviä uudistuksia. SLL toivoo, että ylioppilastutkinnon uudistusten vaikutuksia opiskelijoiden hyvinvointiin ja tutkinnon läpäisyyn seurataan.

Mikäli toisen kotimaisen kielen palauttamista pakolliseksi suunnitellaan, SLL toivoo, että valmisteluun liittyen perustettaisiin työryhmä. Samalla työryhmä voisi tarkastella ylioppilastutkinnon viimeaikaisten uudistusten vaikutusta opintoihin ja opiskelijahyvinvointiin.

SLL muistuttaa, että toisen asteen maksuttomuuteen liittyen tulisi tehdä päätös ylioppilastutkinnon tutkintomaksuista luopumisesta. Tällä muutoksella edistettäisiin koulutuksellista tasa-arvoa.

Edellisen kehyspäätöksen mukaisesti vuonna 2020 ylioppilastutkinnon uusimiskertojen lisääntymisestä aiheutuviin kustannuksiin varataan 0,75 miljoonaa euroa sekä kehyskauden aikana lukiouudistuksen toimeenpanoon kohdennetaan rahoitusta. SLL pitää määrärahoja välttämättöminä, jotta lukiouudistus voidaan toimeenpanna vaikuttavalla ja osallistavalla tavalla ympäri maan. Rahoituksen kohdentamisessa on huomioitava, että kehyskaudella toteutetaan lukion opetussuunnitelmauudistus, jonka tavoitteena on uusien opetussuunnitelmien käyttöönotto opetuksessa elokuussa 2021.

Opiskelijoiden hyvinvointi ja osallisuus

Toisen asteen opiskelun mielekkyyteen tulee kiinnittää huomiota, jotta koulupudokkuutta voidaan ehkäistä. Suomalaiseen koulutusjärjestelmään tarvitaan oppilaan ja opiskelijan aktiivisempaa roolia sekä vahvaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä painottava kulttuuri.

Lukiolaisten kouluinnokkuuden on useissa tutkimuksissa todettu olevan vähäisempää kuin ammattiin opiskelevien. Erityisesti lukiolaistytöt kokevat riittämättömyyttä ja uupumista lukio-opintojen aikana, mutta myös pojat, jotka aloittavat lukion innokkaana, kyynistyvät lukio-opintojen aikana.

On tärkeää miettiä, miten nuorten oppimiskykyä ja -intoa opiskelua kohtaan ylläpidetään nykyistä paremmin. Nuorten hyvinvoinnin kannalta on oleellista, että opiskeluympäristö on sellainen, että nuorten on helppo voida hyvin ja suoriutua opinnoistaan. Kiireetön ilmapiiri, opettajien myönteinen suhtautuminen ja oikeudenmukaisuus ovat asioita, jotka tutkimusten mukaan edesauttavat nuorten hyvinvointia ja sisäistä motivaatiota koulussa.

Opiskelijoiden hyvinvointia tukee opiskeluilmapiiri, jossa häirinnälle, syrjinnälle ja kiusaamiselle on asetettu nollatoleranssi. Kouluterveyskyselyn 2015 mukaan 85 % kiusaamista kohdanneista opiskelijoista koki, etteivät koulun aikuiset puutu kiusaamiseen.

Kiusaamisen ehkäisemiseksi ja estämiseksi on oleellista, että siihen puututaan vahvemmin – tämän on näyttävä sekä lukiolain tasolla että paikallisesti jokaisessa lukiossa. SLL ehdottaa lukiolain muuttamista siten, että se yksiselitteisesti velvoittaa lukion rehtoria ja opettajia puuttumaan oppilaitoksessa tapahtuvaan kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään.

Opiskeluhuolto

SLL kannattaa lämpimästi hallituksen tavoitetta sitovista mitoituksista opiskeluhuollon palveluihin. Nykyisin opiskeluhuollon palvelujen saatavuudessa on isoja alueellisia eroja eivätkä palvelut toteudu riittävällä tavalla. Riittämättömät resurssit eivät mahdollista opiskeluhuollon toteutumista lain vaatimusten mukaisesti.

SLL pitää erityisen hyvänä, että opiskeluhuollon resursseja vahvistetaan kehyskaudella vuosina 2021-2023. Resurssien lisääminen on merkittävää, jotta yhdenvertainen opiskeluhuollon palvelujen saatavuus toteutuu kaikkialla, nuorilla on tasa-arvoinen mahdollisuus päästä hyvinvointia tukeviin palveluihin ja opiskeluhuolto voi kehittyä vastaamaan muuttuneisiin nuorten hyvinvoinnin haasteisiin.

Liikkuva opiskelu

Toiselle asteen opiskelijoille suunnattu Liikkuva opiskelu -ohjelma on ollut tarpeellinen ja toimiva konsepti. Siksi SLL on pettynyt, että talousarvioesityksessä Liikkuva opiskelu -ohjelman rahoitusta on leikattu 2,8 miljoonasta eurosta 2 miljoonasta euroon. Muutoinkin jo vähäisistä liikunnallisuuteen kannustavista määrärahoista leikkaaminen on nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta erittäin huono kehityssuunta.

Kouluterveyskyselyiden mukaan monet lukiolaiset kärsivät viikoittain esimerkiksi niska- ja hartiakivuista, eikä liikuntasuositusten mukainen liikunnan määrä toteudu. Lukioissa on mahdollista rakentaa fyysistä aktiivisuutta tukevaa toimintakulttuuria vaikuttamalla esimerkiksi opetukseen ja oppimisympäristöön.

Fyysistä aktiivisuutta edistävä toimintakulttuuri edistää opiskelijoiden terveyttä ja vähentää riskiä esimerkiksi tuki- ja liikuntaelinongelmille. Keskeistä on opiskelijoiden ja opiskelijakuntien sitouttaminen suunnittelutoimintaan.

Perusopetuksen laadun kehittäminen

Perusopetuksen resursseja on vahvistettava, jotta jokaisella perusopetuksen päättäneellä olisi vahvat opiskelutaidot ja oppimismotivaatio. Kouluviihtyvyyden parantaminen on tärkeää, koska 15% oppilaista kokee itsensä ulkopuoliseksi kouluyhteisössä ja Suomessa suoritusmotivaatio on vertailumaiden alhaisin (PISA 2015). Motivaation parantamisessa yksi merkittävä keino on oppilaiden osallisuuden tukeminen.

SLL pitää erinomaisena, että perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaan varataan yhteensä 180 miljoonaa euroa vuosina 2020–2022. Ohjelmalla on oleellista edistää koulutuksellista tasa-arvoa, jotta perusopetuksen jälkeen jokaisella nuorella olisi tosiasialliset valmiudet opiskeluun toisella asteella.

Nivelvaiheen ohjausta perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välillä on kehitettävä siten, että jokaisella on tiedot toisen asteen opintojen vaihtoehdoista. Kun oppivelvollisuutta pidennetään, jatkossa nuoren asuin- tai kotikunnan pitäisi vastata siitä, että nuori hakeutuu toisen asteen koulutukseen. Jos nuori ei hakeudu tai pääse toisen asteen koulutukseen, olisi nuoren asuinkunnalla velvollisuus kontaktoida nuori, käydä ohjauskeskustelu ja tarjota opiskelupaikka tai paikka ns. “kolmannen väylän”, esimerkiksi kymppiluokkien tai työpajatoiminnan, piirissä.

Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota, että erityisesti pienissä kunnissa lukiokoulutuksella on merkittävä rooli laadukkaan perusasteen opetuksen turvaajana, sillä opetushenkilökunta voi olla osin yhteistä.

Perusopetuksen päättötodistuksen vertailtavuus

Koska perusopetuksen päättötodistuksia käytetään opiskelijavalinnoissa, on huolehdittava, että oppilaita kohdellaan arvioinnissa yhdenvertaisesti. Karvin selvitykset ovat osoittaneet arvosanojen vertailtavuudessa koulujen välillä olevan ongelmia. Opettajien arviointiosaamiseen tulee panostaa sekä perus- että täydennyskoulutuksessa.

Perusasteen ja nivelvaiheen opinto-ohjaus

Nivelvaihe perusasteen ja toisen asteen koulutuksen välissä on erityisen kriittinen paitsi nuoren opinpolun myös yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Riittävä ja laadukas yläkoulujen oppilaan ohjaus on oppilaalle paras ja kunnille kustannustehokkain tapa ehkäistä nivelvaiheen koulupudokkuutta.

Sekä perusasteella että toisella asteella tulee kiinnittää huomiota opinto-ohjauksen riittävään määrään ja laatuun. Opinto-ohjauksen on kuljettava mukana läpi koulutuspolun, ei keskityttävä vain eri asteiden viimeiseen opiskeluvuoteen.

SLL pitää tärkeänä, että perusopetuksen oppimäärän suorittaneiden opinto-ohjaus jatkuisi perusasteen jälkeen silloin, jos oppilas ei saa opiskelupaikkaa. Tuttu opinto-ohjaaja tuntee oppilaan taustan, toiveet, vahvuudet ja heikkoudet ja on todennäköisesti paras kannustaja suuntaansa etsivälle nuorelle.

Lukion opinto-ohjaus

SLL kannattaa lämpimästi hallitusohjelman tavoitetta opinto-ohjauksen vahvistamisesta. SLL:n tavoitteena on yksi täysipäiväinen opinto-ohjaaja jokaista kahtasataa opiskelijaa kohti. Tämä mahdollistaisi nykyistä paremmin yksilöllisen ohjauksen niin lukio-opinnoissa kuin jatko-opintoihin.

Hallitusohjelman mukaan hallitus selvittää sitovia mitoituksia opinto-ohjaajien määrälle. SLL toivoo, että asia ei jää vain selvityksen tasolle, vaan että mitoitukset myös toteutetaan. Lisäksi on syytä muistaa, että hallinnollinen päätös mitoituksista ei itsessään riitä, vaan sen lisäksi tarvitaan opinto-ohjauksen lisäresursointia. Opinto-ohjausta on myös kehitettävä pitkäjänteisesti vastaamaan sille kohdistettuihin lukuisiin odotuksiin. SLL esittää, että lukion opinto-ohjaukseen on käynnistettävä valtakunnallinen kehittämisohjelma.

Lisäksi SLL pitää oleellisena, että opinto-ohjaajien tulee pystyä tarjoamaan ohjausta myös ulkomaille opiskelemaan suuntaaville opiskelijoille, jotta opiskelijoilla olisi mahdollisuus kehittää kansainvälistä osaamistaan.

Maahanmuuttajataustaiset lukiokoulutuksessa

SLL haluaa kiinnittää huomiota maahanmuuttajataustaisten nuorten opinto- ja uraohjauksen erityistarpeisiin. Toimiva koulutus ja koulutuksen mukainen työllistyminen edesauttavat kotoutumista. Koska maahanmuuttajanuorten ja -perheiden tietoisuus koulutusjärjestelmästä on kantaväestöä vähäisempää, korostuu ohjauksen merkitys heidän kohdallaan.

Opintotuki

Opiskelijoille maksettava opintoraha ja oppimateriaalilisä ehdotetaan sidottaviksi kansaneläkeindeksiin, jolloin niiden ostovoima seuraisi jatkossa yleistä hintakehitystä. Opintorahan huoltajakorotukseen ehdotetaan lisäksi 25 euron tasokorotusta. SLL kannattaa lämpimästi ehdotettuja parannuksia opintotukeen.

SLL muistuttaa, että vaikka indeksisidonnaisuus parantaa opiskelijoiden taloudellista asemaa, nykyiset opintorahojen määrät ovat riittämättömiä. SLL toivoo, että opintotuen tasoa tarkastellaan myös muilta osin.

SLL toivoo erityisesti kaikista alhaisempien opintorahojen sekä huoltajien tulorajojen korottamista. Haasteena nykyisin on, että useat opintotukea tosiasiallisesti tarvitsevat jäävät opintotuen ulkopuolelle, sillä huoltajien tulorajat ovat alhaiset. Siksi perusteltua olisi luopua huoltajien tulojen alentavasta vaikutuksesta, jotta jokainen opiskelija voi tehdä omaa tulevaisuutta koskevat päätökset itsenäisesti.

Oppivelvollisuuden pidentämisen yhteydessä on syytä huomioida, että kaikki toisen asteen opiskelijat eivät ole opintotuen piirissä, sillä oikeus opintotukeen alkaa vasta 17-vuotiaana. Siihen asti hänestä maksetaan lapsilisää hänen huoltajalleen. SLL:n näkemyksen mukaan viimeistään oppivelvollisuusuudistuksen yhteydessä on varmistettava, että taloudelliset etuudet ovat jokaisen opiskelijan itsensä käytettävissä jo toisen asteen opintojen alkaessa.

Koulumatkatuki

Toisen asteen opiskelijoiden koulumatkoja tuetaan koulumatkatuella, mikäli koulumatka on yli 10 kilometriä ja yhdensuuntaisia matkoja kertyy viikossa vähintään seitsemän. Koulumatkatuen omavastuuosuus on tällä hetkellä 43 euroa. Oppivelvollisuusiän pidentäminen edellyttää omavastuuosuudesta luopumista ja minimikilometrimäärän laskemista viiteen kilometriin, kuten perusasteella.

Etsivä nuorisotyö

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jonka tehtävänä on auttaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella. Etsivä nuorisotyö tarjoaa nuorelle yksilöllistä tukea ja ohjausta, ja se perustuu vapaaehtoisuuteen.

SLL on huolestunut etsivän nuorisotyön rahoituksen tasosta. Vuoden 2019 talousarviossa etsivälle nuorisotyölle kohdennettiin yhteensä 12,65 miljoonaa euroa. Vuoden 2020 talousarvioesityksen mukaan etsivälle nuorisotyölle kohdentuisi 12,35 miljoonaa euroa.

Pitkäjänteisen nuorisotyön kehittämisen ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, ettei etsivän nuorisotyön rahoitusta heikennettäisi.

Yhden luukun periaatteen toteutuminen nuorten palveluissa on tärkeää. Monialaisesti toimivat Ohjaamot ovat tarjonneet tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea, ja ne ovat tuoneet yhteen eri hallinnonaloja sekä yhteistyötahoja. Ohjaamo-konsepti on nyt ja tulevaisuudessa merkittävä osa nuorille tarjottavia palveluja.

Helsingissä 15.10.2019

Suomen Lukiolaisten Liitto

Roosa Pajunen
Puheenjohtaja

Heikki Luoto
Pääsihteeri

Lisätietoja:
koulutuspoliittinen asiantuntija Toni Ahva, toni.ahva@lukio.fi, 050 440 9647
sosiaalipoliittinen asiantuntija Anni Koivisto, anni.koivisto@lukio.fi, 040 415 5969